

Rešitev krize ali kriza rešitev?

Finančni kolaps, ki se iz ekonomij globalnega centra širi na družbe in gospodarstva celotne globalne periferije, je že dobil oznako najgloblje in najobširnejše krize vseh časov. Danes lahko vidimo in čutimo rezultate štiri desetletja trajajočega križarskega pohoda neoliberalizma, ki je preko brettonwoodskih institucij, dolžniške politike, programov strukturnega prilagajanja in nasilne privatizacije pridobil planetarne razsežnosti. A vendar postaja vse očitneje, da tudi ta kriza ne bo ogrozila nenehnega vračanja istega. Mediji so polni intervjujev s tako imenovanimi elitnimi finančniki, bančniki, menedžerji, borzniki, politiki ter predstavniki mednarodnih finančnih in bančnih institucij, torej tistih, ki so najbolj odgovorni za krizo, ki nam razlagajo, kakšni ukrepi so nujni za ponovno konsolidacijo kapitalističnega načina proizvodnje ter povrnitev zaupanja v trg in njegove nadzorne mehanizme. Pojasnjujejo nam, da kriza ni strukturni problem, temveč zgolj anomalija v drugače povsem funkcionalnem sistemu, ki ga je zlorabila peščica nemoralnih in pohlepni posameznikov. Po njihovem mnenju rešitev iz periodično krizne ureditve torej ni v njeni ukinitvi ali temeljiti reviziji, temveč v nadzoru in stabilizaciji njenih ekstremov. Tako smo ponovno priča absurdnemu, a na žalost zelo realnemu paradoksu, ko tržno gospodarstvo s proletarskim denarjem pred zlobnimi kapitalisti rešuje država oziroma kolektivni kapitalist. O prelomu s kapitalizmom ne duha ne sluha. Nadaljuje se mantranje evangelijev, ki razglašajo, da je potop sveta v neoliberalno religijo zaustavil zgodovino in da bo ponovno nastopil sodni dan, ki bo vernike pravega Boga nagradil z nebeškim kraljestvom svobodnega bogatenja, odpadnike pa ne veke vekov pregnal v ognjene zublje zadnjega kroga peklenske pogube.

Ob tem se upravičeno sprašujemo, kako je vendarle mogoče, da je konzervativni revoluciji s svojimi apologeti uspelo ustvariti globalno vojsko gorečih pridigarjev, ki s strastjo in odločnostjo inkvizitorjev skrbijo za diskvalifikacijo in izkoreninjenje blasfemičnih verovanj in celo reformacijskih poskusov? Še več, skoraj nepojmljivo se zdi, da skoraj pol stoletja neoliberalne-ga armagedona ni zaustavilo naraščanja ponižnih vernikov, ki nekritično sledijo dogmam o

maksimizaciji profitov in nujnosti nenehne gospodarske rasti. Učinkovitost in trdovratnost neoliberalne ideologije in prakse se med drugim skriva v njeni sposobnosti, da se predstavlja kot objektivna, dokazljiva in nezamenljiva. Ključ vsake uspešne religije je namreč prevod verskih narecij in mitov v postulate in aksiome, v objektivizirano in standardizirano obliko, ki omogoča vzpostavitev reprodukcijskih institucij in njihovih notranjih hierarhij. Sledi ekskomunikacija vseh verovanj in idej, ki bi lahko ta na novo vzpostavljeni red ogrožala ali relativizirala. Naslednji korak sta kanonizacija in ekumenizem, torej univerzalizacija pravil in zapovedi na vse, kar je naseljeno (ekuméne). A vseeno vera, ki je postala dogma, in dogma, ki je postala vseobsegajoča, ne bi mogla pridobiti tako močne veljave, če za njo ne bi stala dobro naoljena artilerija vseprisotnih miselnih tankov. Neoliberalna ideologija je uspela, ker jo producira in reproducira tisto polje, ki bi moralo po definiciji dvomiti v vse dogme in katerega poslanstvo je nenehna kritika in preizpraševanje obstoječega: znanost.

Ta paradoks lahko deloma pojasnimo s transformacijo kapitalizma, ki je potekala vzporedno s širjenjem neoliberalizma. Še pred dobrim stoletjem so različni ekonomski teoretiki napovedovali, da se bo kapitalistična ekspanzija nujno končala zaradi zaključenosti našega planeta in končnosti njegovih materialnih virov. A delavski boji in zavračanje tekočega traku disciplinarne družbe-tovarne so povzročili prehode v produkciji, ki so nastali na podlagi kolonizacije še neodkrita kontinenta: človeka kot družbenega bitja. Osrednje surovine in produkti so postali afekti, ideje, čustva in informacije, poglobljeni produkcijski proces pa komunikacija. Čeprav še vedno minorna v kvantitativnem smislu, je nematerialna produkcija postala hegemonsko področje kapitalistične ekspanzije, investicije in akumulacije. Kapitalizem ni zgolj preživel, temveč se je s podreditvijo vseh sfer življenja kapitalističnemu ovrednotenju še dodatno okreпил. Gre za velik paradigmatški preskok, a vendar ključni kriterij distribucije bogastva tudi v postfordizmu ostaja vprašanje lastništva nad produkcijskimi sredstvi in njihovimi produkti. Produkcija vednosti in znanosti je postala neposredno produktivna, boj proti njeni eksploataciji in privatizaciji pa osrednje prizorišče razrednega boja.

Osnovna legitimacija privatizacije tako materialnih kot nematerialnih dobrin je delo, potrebno za njihovo ekstrakcijo. Patentni zakon ZDA, ki ga lahko razumemo kot paradigmatški primer uveljavljanja patentnih pravic, med drugim navaja: »Kdor izumi ali odkrije katerikoli koristen proces, stroj, manufakturo ali kompozicijo narave, ali kakršnokoli novo in koristno izboljšanje le-tega/le-te, lahko za to pridobi patent«. Ključni pogoj za privatizacijo določene dobrine je torej koncept antropogene inventivne intervencije. Takšna definicija legitimacije patentov naj bi preprečila privatizacijo nekega materiala, živali ali rastline, procesa ali ideje, ki se ga najde v naravi ali pa je del tako imenovane obče vednosti. Istočasno pa predvideva in določa, da je vse, v kar ni vloženo človeško delo, vključno s skupno človeško kulturno in znanstveno dediščino, v bistvu manifestacija narave. Na prvi pogled se zdi ta ureditev smiselna, saj se do neke mere lahko strinjamo, da morajo biti znanstveniki, izumitelji, umetniki ter vsi, ki so kakorkoli pripomogli k nekemu kreativnemu ali produktivnemu procesu, za svoje delo primerno nagrajeni. Prav tako ni dvoma, da se nas večina boji scenarija, kjer bi neka individualna ali pravna oseba postala lastnik bodisi življenjske oblike, torej človeškega genskega materiala, živalskih ali rastlinskih vrst, bodisi splošnih vednosti, ki jih v vsakdanjem življenju uporabljamo že stoletja. A že naslednji premislek razkrije, da tovrstna legitimacija privatizacije ne zagotavlja niti prvega niti ne preprečuje slednjega.

Prvič, objektivna določitev vložnega dela posameznega akterja v celotnem nizu produkcije nematerialne dobrine je povsem relativna in preprosto nedoločljiva. Patent oziroma avtorske

pravice za določen produkt pridobi zgolj tisti, ki je na vrhu piramide ustvarjalnega procesa. Če znanstvenik kot svoje avtorsko delo objavi članek ali raziskavo, izpeljano iz neke obče vednosti ali iz intervjujev z različnimi ljudmi in skupnostmi, v bistvu ne privatizira samo končnega rezultata, ampak celoten niz posameznih vednosti, ki so ga do njega pripeljale. Univerza v Missisipiju, na primer, je lastnik patenta za uporabo turmerica v medicinske namene. Vednost o uporabi turmerica kot zdravila, ki pomaga pri celjenju ran, so Indijci stoletja prenašali iz generacije na generacijo, vendar patenta niso mogli izpodbiti. Njihova vednost o zdravilskem procesu se po patentnem pravu smatra za del skupne človeške dediščine, za del narave, licenca zahodne univerze pa je dodeljena na osnovi dodanega dela, ki je definirano kot znanstvena deskripcija, objavljena v relevantnih (večinoma zahodnih) znanstvenih publikacijah.

Drugič, v obdobju absolutne proizvodljivosti se proizvajajo tudi oblike življenja. Tako so DuPontovi laboratoriji in Harvardska univerza lastniki živalske vrste Onco Mouse. Miš, ki so ji dodali kancerogeni gen, je postala nepogrešljivo orodje v onkoloških raziskavah širom sveta in je že leta v prosti prodaji. Univerza v Kaliforniji je lastnik celične linije in genetske informacije, ki so ju razvili iz krvi levkemičnega bolnika. Različne zasebne semenske banke so lastnice velike večine patentiranih rastlinskih sort. Zaključimo lahko, da patentno pravo v bistvu določa, da življenje, ki je bilo na kakršenkoli način modificirano, ni več življenje, temveč produkt, ki je objekt zasebnega lastništva.

A kakor ugotavljajo avtorji študije, objavljene v tej številki, privatizacija skupnega ni edina težava sodobne znanosti. Podobno kot drugod tudi evropska znanstvena politika vedno bolj izpodriva in preprečuje nastanek kritične misli in s tem razvoj alternativnih rešitev in konceptov. Utrjuje hegemonijo kvantificiranja in valoriziranja znanosti preko točkovanja objav v izbranih revijah in indeksih, ki so večinoma v lasti zasebnih korporacij z jasno ideološko paradigmo, s čimer se izključujejo različne teoretske prakse ter različna geografska in jezikovna okolja. Hierarhizacija in diskriminacija znanstvenikov in raziskovalcev, tem in vsebin, se zastruje tudi preko habilitacijskih meril, ki vse bolj spodbujajo tekmovalnost in tematsko ter jezikovno prilagajanje znanstvenega dela hegemonskim usmeritvam. Posledica teh politik je naraščajoča unificiranost in dogmatskost, s tem pa vse večja oddaljenost znanosti od preizpraševanja ključnih hipotez lastne intervencije. Ne zanima je kontaminacija, ampak ekstrakcija, zato postaja vse bolj kolonialistična in kot taka del problema in ne del rešitve.

Alternative današnji despotsko lobotomni ideologiji lahko poda zgolj angažirana znanost, ki ukinja razlikovanje med objektom in subjektom raziskovanja, njeni cilji pa niso prvenstveno znanstveni oziroma objektivistično analitski, temveč so predvsem družbeni, neposredno politični. Takšna pa je zgolj tista znanost, ki se tako v metodi kot v rezultatih bori proti prilaščanju, kolonizaciji in komercializaciji skupnega.